

Galna chips-sjukan

En studie om hotbilders genomslag

Ana Teofilovic

Abstract

This study examines how and why threat images get a breakthrough. What decides which threat pictures will be on the agenda and which will not? Often it can seem like the most dangerous threats are the most prioritized. But threat images can be exaggerated and manipulated, which means there can be a lot of different factors that decide which threat picture will get a breakthrough.

On April 24, 2002, the Swedish National Food Administration and University of Stockholm raised an alarm about acrylamide in basic foods. The press invitation and the press conference led to widespread attention in Sweden and in the international media, but the alarm also got heavily criticized for being exaggerated, among other things.

I have been reading newspapers, scientific articles, but also doing interviews with key persons in the acrylamide alarm, to find out what happened and to get a picture of their view. One conclusion is that Stockholm University and the Swedish Food Administration wanted to create a certain breakthrough, but it resulted in something much bigger, that they lost control over. Another conclusion is that psychological factors like analogies played an important part.

Nyckelord: akrylamidlarmet, hotbilder, hotbildsentreprenörens verktygslåda, media
Antal ord: 10 083

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Disposition	2
1.3	Begreppsdefinitioner	2
1.4	Material	3
1.5	Avgränsning	4
2	Teori	5
3	Metod	6
4	Akrylamidlarvet	7
5	Analys	11
5.1	Att skylla på någon – oavsett om det finns en fiende eller ej.....	11
5.2	Att använda hotbilsretorik och tänka på dess konsekvenser	11
5.3	Att smida medan järnet är varmt	15
5.4	Att ta äganderätten över ett hot	16
5.5	Att skapa allianser	16
5.6	Att tänka i termer av ”vi och de andra”	17
5.7	Att använda analogier.....	17
5.8	Att utnyttja och (desarmera) medias logik	19
5.9	Att utnyttja (och desarmera) forskning och expertis	22
5.10	Att gilla läget.....	24
6	Slutdiskussion	25
7	Förslag till vidare forskning?	27
8	Referensförteckning	29

1 Inledning

I "kampen om hotbilden" ifrågasätter Eriksson utgångspunkten att det finns någon självklar överensstämmelse mellan "verkliga" hot och de hotbilder som får genomslag i beslutsfattande, samhällsdebatt och forskning. (Eriksson 2004, s 7) Hotbilder kan vara föremål för feltolkningar, under- eller överskattningar. De kan också vara resultatet av medvetna manipulationer. Det händer alltså någonting på vägen mellan upptäckt och tolkning av ett problem - hotbilden. Det verkar ske någon slags filtrering av olika hotbilder. Denna filtrering består av olika psykologiska, politiska, byråkratiska och mediala processer. Eriksson menar på att undersökning av denna filtrering är särskilt angelägen mot bakgrund av att medier, experter, forskare och beslutsfattare ofta framställer hot och risker som om dessa vore ren fakta. De förbiser att det ofta råder delade meningar om vilka hoten är och hur dessa ska tolkas. "Kampen om hotbilden" syftar till kampen om hur problem gestaltas och varför de hamnar på dagordningen. (Eriksson 2004, s 15-16)

I takt med att säkerhetsbegreppet breddats har det uppstått väldigt många "nya" hotbilder och idag blir vi ständigt informerade om alla hot som föreligger mot oss människor. Hälsa är något som alltmer börjat bli en säkerhetspolitisk fråga i takt med att säkerhetsbegreppet både breddats men också fördjupats till att även inkludera mänsklig säkerhet, som är starkt förknippat med just hälsa. De senaste åren har det flertalet gånger uppstått hysteri kring olika hot mot hälsan, exempelvis galna ko-sjukan och svininfluensan. Ofta har det i efterhand ifrågasatts om faran överdrivits etc.

Akrylamidlarmet

Den 24e april 2002 larmade Livsmedelsverket och Stockholms universitet om potentiella hälsorisker associerade med att äta friterad och bakad mat, exempelvis potatischips. Forskare hittade höga halter akrylamid (upp till 500 gånger så mycket akrylamid än vad som är tillåtet i dricksvatten enligt WHO) i upphettad mat. Följderna av larmet var omedelbara och i Sverige föll chipsförsäljningen med 30-50 procent över en 3dagars-period efter presskonferensen. (Löfstedt 2003, s 407) Pressinbjudan och presskonferensen ledde till omfattande uppmärksamhet i Sverige och i internationell media. (Löfstedt 2003, s 408) Men larmet blev också starkt kritiserat och en hel del forskare och journalister i Sverige och i andra länder ansåg att larmet var både överdrivet och dåligt hanterat. (Löfstedt 2003, s 407)

1.1 Syfte och frågeställning

Det huvudsakliga syftet med min uppsats är att belysa den filtrering som Eriksson beskriver och förhoppningsvis bidra med en ökad förståelse för processerna som leder till hotbilders genomslag. För att uppnå detta, är syftet också att empiriskt beskriva och utifrån egen analys försöka förklara hur det gick till när just akrylamidlarmet som hotbild fick genomslag.

Frågeställning: Hur kan vi förklara hotbilders genomslag?

Mer specifikt undrar jag över hur akrylamidlarmets genomslag kan förklaras.

1.2 Disposition

Härefter behandlas begreppsdefinitioner, material och avgränsning. I kapitel 2 presenterar jag det valda teoretiska ramverket ”Hotbilds-entreprenörens verktygslåda” och min metod i kapitel 3. Bakgrund till akrylamidlarmet presenteras i kapitel 4 och analysen utgör kapitel 5. Analysen är en kombination av teori, empirisk fakta (både skriftliga och muntliga källor), egna slutsatser samt reflektioner. Uppsatsen hade inte blivit hanterbar för läsaren om jag inte vävt samman flera olika steg i analysen. Slutligen kommer en slutdiskussion i kapitel 6 och förslag till vidare forskning i kapitel 7.

1.3 Begreppsdefinitioner

Akrylamid

Akrylamid är ett ämne som bildas naturligt när viss mat upphettas till höga temperaturer, som sker vid fritering, ugnsbakning och rostning. Akrylamid är klassat som ett cancerframkallande ämne. Vid höga doser, som förekommit t.ex. vid yrkesexponering, kan akrylamid även ge neurologiska skador. Livsmedel som inte har friterats, ugnsbakats eller rostats innehåller inte nämnvärda mängder akrylamid och inga halter akrylamid har hittats i kokta livsmedel. (Livsmedelsverket 2014)

Hotbild

Jag har valt att utgå från Erikssons definition att en hotbild är *föreställningen* om ett hot. (Eriksson 2001, s 2)

Genomslag

Akrylamidlarmer fick inte endast medialt genomslag, utan även genomslag i exempelvis forskning, produktion, försäljning.

1.4 Material

Sekundära källor

Mina utvalda teorier kommer från böcker och tidskriftsartiklar. Ragnar Löfstedts vetenskapliga artikel om akrylamidlarmer har varit en viktig utgångspunkt. Akrylamidlarmer var ett hotbildsgenomslag som till stor del utspelade sig i media, därför har jag stundtals använt mig av nyhetsartiklar.

Primära källor

Pressinbjudan och sändning från presskonferensen.

Intervjupersoner:

Margareta Thörnqvist, professor i miljökemi med inriktning mot toxikologi, representerade Stockholms universitet på presskonferensen. Det var hon och hennes forskningsgrupp som upptäckte höga halter akrylamid i potatisprodukter.

Leif Busk, nuvarande vetenskaplig strateg vid Livsmedelsverket, var vid tidpunkten för presskonferensen chef för myndighetens Forsknings- och Utvecklingsavdelning.

Inger Atterstam, vid tiden för presskonferensen medicinsk reporter på Svenska Dagbladet, var en stark kritiker till akrylamidlarmer i media.

Gunnar Steineck, professor i klinisk cancer epidemiologi, startade en epidemiologisk studie efter akrylamidlarmer (som baserades på djurstudier) och fick 9 månader senare fram resultat som gick emot akrylamidlarmer. Enligt Steineck och hans medarbetare fanns det inget stöd för någon ökad cancer risk vid förtäring av akrylamid i de mängder som är normalt för en människa.

Jag har dubbelkollat min empiri när jag haft möjlighet och intervjupersonerna har läst igenom min uppsats och bekräftat att empirin stämmer, samt godkänt sina egna citat etc.

1.5 Avgränsning

Denna uppsats syfte är inte att avgöra huruvida akrylamid är ett reellt hot eller inte. Vid tidpunkten för akrylamidlarvet rådde det väldigt delade meningar om huruvida akrylamid var en fara för människokroppen vid de doser som vi får via intaget från födan. Denna delade uppfattning råder fortfarande. Det är bekräftat att akrylamid är cancerframkallande i djurstudier, men epidemiologiska studier har gett blandade resultat. (Törnqvist 2014, intervju) Jag har avgränsat mig tidsmässigt, till att mestadels behandla händelseförloppet fram till genomslaget och de närmsta dagarna däromkring. Därmed har jag inte analyserat om eller hur hotbilden har institutionaliserats och vad den har för prioritet idag. Jag har avgränsat mig till att främst analysera hotbildens genomslag i Sverige, eftersom jag inte har haft utrymme till att fördjupa mig i det internationella genomslaget, utan analyserat detta mer översiktligt.

2 Teori

I "Hotbilds-entreprenörens verktygslåda" har forskarna analyserat hur hotbilder skapas och under vilka omständigheter de hamnar på eller avförs från den politiska dagordningen. Utgångspunkten har varit hur inflytelserika aktörer, i detta fall kallade hotbilds-entreprenörer, agerar när hotbildernas dagordning formuleras och ändras. Hotbilds-entreprenörer syftar till aktörer som aktivt sållar, tolkar, propagerar för eller nedtonar hotbilder. Vem som helst kan i princip agera i rollen som hotbilds-entreprenör, men gällande påverkan på statsmakternas och myndigheternas dagordningar är det givetvis vissa grupper som har ett större inflytande än andra, exempelvis politiker, myndighetschefer, analytiker, lobbyister, forskare och journalister. Forskarna presenterar 10 strategier som observerats inom forskningsprojektet. Listan är enligt forskarna inte fullständig, men redovisar ändå ett brett spektrum av olika strategier som hotbilds-entreprenörer, i Sverige såväl som i andra länder, använder sig av. (Eriksson & Noreen 2006, s 5-7) Jag har använt mig av hotbilds-entreprenörens verktygslåda som teori, men stundtals även mer som ett teoretiskt ramverk eftersom jag även fört in andra relevanta teorier för vissa strategier.

3 Metod

Design

Min forskningsdesign är en fallstudie, där jag kombinerat kvalitativ textanalys med samtalsintervjuer. Inför intervjuerna förberedde jag några olika ”områden” angående akrylamidlarvet som intervjupersonen fick prata fritt kring. Stundtals hade jag frågor och jämförde intervjupersonernas redogörelser med varandra. Fallstudier tillåter att ett fenomen kan studeras på djupet och på så vis kan man kartlägga samverkan mellan olika aktörer och processer för att skapa en enhetlig och djupgående bild av studieobjektet. (Esaiasson et al. 2012, s 210-211) Då jag ämnade göra en djupdykning i hur akrylamidlarvet som hotbild fick genomslag var en fallstudie det bästa alternativet.

Val av fall

Jag valde akrylamidlarvet eftersom det är en icke-traditionell och snäv hotbild som fick ett väldigt starkt och snabbt genomslag. Att hotbilden fick ett internationellt genomslag och direkta konsekvenser (ex. att chipsförsäljningen sjönk, forskningspengar) var också av betydelse i mitt val eftersom jag ville ha ett mer djupgående genomslag än endast medialt. Jag är intresserad av forskare och experter som hotbildsentreprenörer, vilket är mer utforskat än exempelvis politiker som hotbildsentreprenörer. I akrylamidlarvet för Livsmedelsverket och Stockholms universitet, representerat av forskare och experter, upp en hotbild på dagordningen utan politikere eller andra officiella beslutsfattarens inblandning. Detta var av stor betydelse i valet. Möjligheter till avgränsning var också av stor betydelse. Eftersom jag ville studera en icke-traditionell hotbild hade jag först funderingar kring miljöhot eller IT-hot, men insåg efter inläsning att det var ohanterligt eftersom jag i princip inte kunde avgränsa mig aktörmässigt, tidsmässigt och geografiskt, vilket skulle hindra mig från att analysera just det jag är intresserad av – processen som leder fram till genomslaget. Detta var däremot möjligt i akrylamidlarvet.

Inom och utomvetenskaplig relevans

Min uppsats bygger till stor del på forskning kring hotbilder. Eriksson skriver att teoriutveckling som lyfter fram processer, aktörer, orsakssamband krävs för att nå en förståelse av hur och varför vissa problem får genomslag. Han skriver också att det råder brist på empiriska tillämpningar och att ”fallstudier [...] av skilda frågor, tidsperioder och olika delar av världen är nödvändiga för att utveckla förståelsen av hotbildernas politik”. (Eriksson 2004, s 22) Den inomvetenskapliga relevansen grundar sig således i försöket att ge ett bidrag till luckan som Eriksson beskriver. Den utomvetenskapliga relevansen grundar sig i att belysa hur hotbilder får genomslag, för att vi i befolkningen ska få bättre förutsättningar att kritiskt granska information om risker och hot.

4 Akrylamidlarmer

Före presskonferensen

Svenska forskare har länge varit intresserade av att studera effekterna av akrylamid, men 1997 i samband med Hallandsås-skandalen blev akrylamid även något som de flesta hushållen i Sverige kände till. Hallandsås-skandalen syftar till Statens Järnvägars projekt att bygga en 8,6 km lång järnväg genom åsen. I mars 1997 började man använda sig av tätningsmedlet Rhoca-Gil (som innehåller akrylamid). I slutet på september 1997 observerade man döda fiskar i närheten av Vadbäcken och korna som hade druckit av vattnet som kom från tunnelprojektet blev förlamade och var tvungna att avlivas. Man upptäckte att stora mängder akrylamid hade läckt till vattnet och orsakat förgiftningen. Förgiftandet av mark och ytor runt byggnadsprojektet ledde till att det omgivande området blev märkt som ett högriskområde. Livsmedelsverket var väldigt involverade i Hallandsås-skandalen och det var mycket panikreaktioner från livsmedelssektorn som återkallade matprodukter med ursprung från regionen. (Löfstedt 2003, s 408)

Vid tiden runt Hallandsås-skandalen frågade Banverket Margareta Törnqvist om hon kunde analysera blodprover från korna som hade visat tecken (förlamning) på misstänkt förgiftning. Syftet med analysen var att se om korna hade blivit förgiftade av just akrylamid. Testerna blev positiva och Törnqvists forskningsgrupp blev tillfrågad att analysera även blodprover från tunnelarbetarna för att se om även dessa blivit utsatta för höga halter akrylamid. De inledande testerna, som visade att 7 av tunnelarbetarna hade så höga halter akrylamid i kroppen att det var en fara för deras hälsa, fick ett omfattande genomslag i svensk media. I studierna kring Hallandsås-skandalen upptäckte Törnqvist och hennes kollegor att även icke-exponerade (dessa var också icke-rökare, det är känt att akrylamid förekommer i tobak) kontrollpersoner hade höga halter akrylamid i blodet, halter som var högre än när man kontrollerat kor, fiskar och andra vilda djur kring Hallandsåsen. Törnqvist förutsatte att en trolig anledning till dessa halter akrylamid kunde vara tillagning av mat vid hög temperatur. Tidigare forskning hade visat att tillagning liksom fritering ledde till skapandet av vissa genotoxiska ämnen (kemiska föreningar som kan ge upphov till cancer genom att reagera med arvsanlagen DNA). För att testa om hypotesen var sann experimenterade Törnqvists forskningsgrupp, i samarbete med AnalyCen i Lidköping, med råttor. Man matade en grupp råttor med vanligt råttfoder och den andra gruppen med starkt upphettat/stekt råttfoder. Resultatet blev att råttorna som ätit stekt råttfoder visade en tio gånger högre akrylamidnivå i blodet än råttorna som hade ätit vanligt råttfoder. I tillägg upptäckte forskarna även att akrylamid bildas vid upphettning av hamburgare. (Löfstedt 2003, s 408-410)

Vid tiden då Törnqvists studier om upphettat råttfoder blev publicerad, jobbade hennes

forskningsgrupp, i samarbete med AnalyCen-laboratoriet, med att skifta fokuset till att mäta akrylamid i kolhydratrik mat som exempelvis pommes frites och potatiships. I början på hösten 2001 hittade forskargruppen upp till flera tusentals mikrogram akrylamid per kg potatis som blivit upphettad under experimentella omständigheter. Ingen akrylamid kunde detekteras i råa eller kokade potatisar. Med den informationen besökte Törnqvist och hennes kollegor Livsmedelsverket den 17e oktober 2001 för att diskutera de inledande resultaten. Mötet väckte ett intresse bland forskningschef Leif Busk och övriga forskare på Livsmedelsverket, som ansåg att detta kunde bli en väldigt stor matrisk samt att det nu fanns ett behov att bekräfta Törnqvists upptäckter. I februari 2002 hade Livsmedelsverket bekräftat Törnqvists inledande forskningsresultat, genom tester på en större mängd mat, och ville nu gå ut med informationen till offentligheten. Vid den här tiden ville dock Törnqvist vänta tills hennes artikel hade genomgått en ordentlig peer review och Busk höll med om det. Men saker komplicerades av att Törnqvists upptäckter och Livsmedelsverkets bekräftande av dem hade börjat läcka ut. I mitten på april meddelade Törnqvist att artikeln blivit godkänd för publikation i den amerikanska *Journal of Agricultural and Food Chemistry* och baserat på detta, samt ”läckan”, bestämde man att en presskonferens skulle hållas den 24e april. (Löfstedt 2003, s 410-412)

Pressinbjudan och presskonferensen

En inbjudan till presskonferensen formulerades gemensamt av Stockholms universitet och Livsmedelsverket och släpptes 23e april, ca 20 timmar innan presskonferensen skulle hållas 24e april. Detta gjordes för att försäkra sig om att inte endast journalister från nationella tidningar, utan även journalister från regionala tidningar och specialiserad press, kunde närvara. (Löfstedt 2003, s 411) Pressens reaktioner på pressinbjudan var nästintill omedelbara. Journalister började kontakta de involverade forskarna och de pressansvariga för att få tag på mer information. Men Livsmedelsverket och Stockholms universitet hade bestämt sig för att vara helt tysta fram till presskonferensen. (Löfstedt 2003, s 411) (Busk 2014, intervju)

På morgonen den 24e april informerade redaktören på *Journal of Agricultural and Food Chemistry* (som under natten blivit kontaktad av en svensk journalist) Törnqvist om att hon inte var tillåten att presentera några resultat från artikeln som hade blivit accepterad för publicering. Om hon skulle ignorera detta råd, ansåg redaktören att det handlade om en publikation genom pressen, vilket de facto skulle ersätta publikationen i tidskriften. Närvaron på presskonferensen var väldigt hög och 150 journalister, samt livesändning som visades på svensk TV, gjorde presskonferensen till den största sedan Olof Palmes död 1986. På presskonferensen presenterade Livsmedelsverket bland annat tabeller som visade vilken mat och vilka märken som hade högst halt akrylamid. Tabellerna fick så mycket uppmärksamhet att Livsmedelsverkets hemsida kraschade eftersom konsumenter och pressen försökte ta reda på mer. (Löfstedt 2003, s 412)

Kritik mot larmet

Kritik gentemot akrylamidlarmet tog fart från flera håll väldigt snabbt efter presskonferensen. Inger Atterstam skrev flera kritiska artiklar. Hon menade bland annat på att Livsmedelsverkets experter bröt mot flera vetenskapliga och etiska regler för hur cancerlarm ska utformas. Exempelvis borde larmet byggts på så många och så omgående testningar som möjligt, men istället hade det på presskonferensen upprepats att data var osäker och att få testningar hade gjorts. Ett seriöst larm borde också följas upp med råd och rekommendationer om hur människor ska agera, något Livsmedelsverket till viss del gjorde, men med stor osäkerhet. (Atterstam, 2002 '1) ”*Oproportionellt och överdrivet larm*”, ansåg professor Magnus Ingelman-Sundberg, toxikolog vid Karolinska Institutet. Han menade också på att det var obegripligt att Livsmedelsverket gick ut med ett så hårt och oroande budskap till en totalt oförberedd allmänhet, när man hade ett så tunt underlag som stöd. (Löfstedt 2003, s 413) (Atterstam, 2002 '2) En del medieprofessorer argumenterade för att akrylamidlarmet var ett sätt för Stockholms Universitet och Livsmedelsverket att få pengar till sin forskning. Stig Hadenius, professor i journalistik vid SU skrev i en artikel i DN att ”*de statliga anslagen räcker inte till och för att få olika former av bidrag gäller det att vara känd i medierna. Detta är både enskilda forskare och olika institutioner medvetna om*” (Löfstedt 2003, s 413) (Hadenius, 2002) Denna kritik hade mycket att göra med att Livsmedelsverket vid tidpunkten för akrylamidlarmet befann sig i en ekonomisk kris. Så sent som en vecka före presskonferensen hade Livsmedelsverket fått avslag på 20 extramiljoner för att klara ekonomin. (Atterstam, 2002 '3) Kritiker menade också på att detta inte var ett nytt problem utan något ”*vi levte sedan elden uppfanns*”. (Hedlund, 2002)

Internationella reaktioner och följder

Financial Times presenterade både händelseförloppet samt kritiken bakom det. I Tyskland fanns det en utbredd bevakning av akrylamidlarmet i de flesta dagstidningarna dagen efter presskonferensen. (Löfstedt 2003, s 412) Både brittiska och norska livsmedelsverk gjorde egna mätningar, som påvisade höga halter akrylamid i upphettade livsmedel. EU beslutade att ta med akrylamidprojekt i sitt kommande forskningsprogram. Forskningsrådet Formas gav pengar för ett akrylamidprojekt i Malmö-Lund. FN inrättade särskild webbplats för akrylamid. (Atterstam, 2003) Den svenska livsmedelsindustrin bestämde sig väldigt snabbt för att försöka ta reda på hur akrylamiden bildas i olika typer av livsmedel för att kunna ändra på råvaror och processer i syfte att sänka halterna. Det bildades ett ”akrylamidnätverk” för att samarbete inom olika delar av livsmedelsindustrin skulle bli möjligt. (Busk 2014, intervju)

Officiella personer inom WHO gick ut och försvarade Livsmedelsverkets handlande. Man sa att man hade en hög tillit till sina svenska kollegor, att Livsmedelsverket gjorde rätt som informerade allmänheten trots att det var oklart vilken betydelse det hade för människor samt att konsekvenserna av upptäckterna kunde vara signifikanta eftersom de rörde baslivsmedel. Baserat på informationen i presskonferensen, meddelade WHO den

26e april att de skulle sammankalla till ett internationellt expertmöte för att vidare diskutera signifikansen i resultaten. (Löfstedt 2003, s 412) (Sveriges radio, 2002)

5 Analys

5.1 Att skylla på någon – oavsett om det finns en fiende eller ej

För att lyckas få uppmärksamhet för en hotbild är det ofta framgångsrikt, stundtals även oundvikligt, att skuldbelägga en stat, organisation, grupp eller individ. (Eriksson & Noreen 2006, s 14)

Denna punkt anser jag inte vara relevant för mitt fall, då det inte rör sig om en hotbild där det utpekade hotet skyllades på någon.

5.2 Att använda hotbilsretorik och tänka på dess konsekvenser

Hur man väljer att prata om hot och risker har ofrånkomligt psykologiska och ofta politiska konsekvenser. Hur mycket fakta man än har som stöd för ett hot, är varje formulering av hotbilden endast en tolkning. Även om det är en välgrundad tolkning får man som hotbilsentreprenör alltid vara beredd på att bemöta alternativa tolkningar och kritik. Verkligheten kan i princip tolkas på ett oändligt antal sätt, som ofta får väldigt olika konsekvenser för hur människor reagerar. Beskrivandet av ett hot som ett nationellt säkerhetshot, kanske till och med ett internationellt, gör att frågan snabbt kan prioriteras och som en följd av det även legitimera extraordinära åtgärder. (Eriksson & Noreen 2006, s 15-17)

Framing

Framing handlar om hur ett problem eller en fråga formuleras. (Eriksson & Noreen 2002, s 10) Ett vardagligt exempel är ett vanligt dricksglas med ett innehåll som täcker ungefär halva glaset. Vi kan beskriva glaset som halvtomt eller halvfullt. Båda uttrycken är lika sanna, men beroende på hur vi formulerar oss kommer det leda till olika handlingar. Ser vi det som halvtomt så behöver det fyllas på, men ser vi det som halvfullt finns det ännu inget behov av påfyllning. (Strömbäck 2000, s 216). Framing kan vara ett direkt uttryck för en politisk handling. En av de viktigaste formerna av ”hot-framing” är att kategorisera något som ett säkerhetspolitiskt hot. I forskningen har denna handling kommit att kallas för ”säkerhetisering”. (Eriksson & Noreen 2002, s 10)

Säkerhetsiseringsteori

Säkerhetsisering definieras som handlingen som utförs när ett problem klassificeras som en säkerhetsangelägenhet samt presenteras som ett existentiellt hot som kräver akuta åtgärder. Dessa åtgärder kan sedan legitimera handlingar utanför de normala omständigheterna i politiska procedurer. Mer konkret betyder säkerhetsisering att en aktör genom en *speech-act* beskriver en fråga som ett *existentiellt hot* mot ett visst referentobjekt. (Buzan m.fl., 1998, s 24) Aktören är någon som får gehör hos andra aktörer och kan på så sätt påverka dessa och allmänheten till att acceptera säkerhetsiseringen som ”sann”. Enligt klassisk säkerhetsiseringsteori är aktören politiker, regeringar, lobbyister eller intressegrupper. Referentobjekt är det/den vars säkerhet aktören väljer att utmåla som hotad. Referentobjekt kan i princip vara vad som helst, exempelvis en individ eller miljön. (Ibid, s 40-41)

Pressinbjudan

”Forskare vid Stockholms universitet har funnit att ett ämne som kan orsaka cancer bildas vid tillverkning och tillagning av en rad livsmedel. Livsmedelsverket har i en inledd pilotstudie funnit ämnet i många livsmedel, varav en del är baslivsmedel. Halterna är höga och forskarrönen kommer att ha betydelse internationellt för såväl riskvärdering, matproduktion och konsumtion.” (Pressinbjudan, 2002)

Cancer, som inger känslan av att det är livshotande, kombineras med ovissheten av att inte veta vilket ämne det rör sig om, vilket ger ett starkt intryck. Att det rör sig om baslivsmedel förstärker känslan av att situationen är hotfull, eftersom baslivsmedel är nödvändigt i vår vardag. ”Betydelse internationellt” signalerar om att det är en nyhet/upptäckt som rör hela världen. Betydelse för riskvärdering, matproduktion och konsumtion är tre väldigt omfattande områden, vilket också ger sken av att det är en extraordinär upptäckt. Pressinbjudan innehåller flera starka ord som i kombination drar till sig uppmärksamhet.

Presskonferens

Presskonferensen inleds med att Åke Bergman förklarar att Stockholms universitet i detta fall gjort bedömningen att gå ut med information trots att den vetenskapliga publikationen inte finns tillgänglig i tryckt form, något man som forskare enligt etiska riktlinjer brukar vänta in. Bergman betonar att *”trots detta har vi valt att göra på det här sättet därför att vi anser att det är av synnerlig vikt att gå ut tillsammans med Livsmedelsverket och göra den här presentationen.”* (Presskonferens, 2002) Detta signalerar om att informationen är så pass allvarlig att man ”bryter” mot de vanliga etiska riktlinjerna som gäller för publicering.

Törnqvist kommenterar halterna i potatis som *”förvånansvärt höga”*. Hon visar en overhead-slide som heter ”intag/risk. Här presenterar hon att det beräknade dagliga intaget är flera 10-tals mikrogram per person och dag, vilket överskrider fastlagda gränsvärden för dricksvatten. Hon påpekar också att den uppskattade cancerrisken är

”anmärkningsvärt hög” för ett enskilt ämne i livsmedel. (Presskonferens, 2002) Vilket såklart ger ett skrämmande intryck, men detta intryck försvagas delvis när hon vidare säger att det *”inte testats än epidemiologiskt att akrylamid är en humancarcinogen (cancerframkallande substans för människor), men det finns djurförsök som man har bekräftat cancerrisken ifrån”*. (Presskonferens, 2002) Törnqvist säger att akrylamid inte är det enda cancerrisikförhöjande ämnet som bildas under matlagning eller som förekommer som en naturlig riskfaktor. (Presskonferens, 2002) Detta ser jag som ett försök att tona ned själva hotbilden runt just akrylamid genom att påpeka att samma problematik även finns på andra håll. Hon säger även *”vi kan inte utesluta att akrylamid bildas naturligt i kroppen”*, (Presskonferens, 2002) något som avdramatiserar akrylamid i livsmedel.

Busk säger *”när Margareta visade resultaten insåg Livsmedelsverket att detta är ett stort potentiellt problem”*. Han säger också att det behövs diskuteras *”hur vi går vidare med det här problemet nationellt och internationellt”* (Presskonferens, 2002), vilket målar upp akrylamid i mat som ett globalt problem, vilket förstärker hotbilden och gör att den blir prioriterad.

När Lilianne Abramsson Zetterberg, toxikolog på Livsmedelsverket, presenterar uppskattade cancerrisker på människan utifrån djurstudier, menar en av journalisterna att det fortfarande är otydligt hur hög cancerrisken är och vill ha ett tydligare svar. Zetterberg svarar *”jag ska inte säga den siffran för den är så osäker”*. Hon fortsätter med att det enligt beräkningarna är några hundra cancerfall per år pga. akrylamid, men säger *”om det sen är 200, 500 eller 700 är väldigt osäkert. Man ska akta sig för att sätta en siffra exakt”*. (Presskonferens, 2002) Jag tänker mig att såhär osäkra siffror om cancerfall antingen kan förstärka hotbilden, då det kan skapa oros känslor pga. ovisshet, eller kan det tona ned hotbilden, då åhörare kan anse siffrorna vara för osäkra för att tas på allvar.

Karl-Erik Hellenäs, kemist på Livsmedelsverket, visar Livsmedelsverkets påbörjade kartläggning av akrylamidförekomsten i olika livsmedel. Han säger att han vill betona att det är en begränsad undersökning som gjorts hitintills och visar en overhead-slide med texten *”Kunskap saknas ännu för att vägleda konsumenterna i valet av produkter”*. Han säger också *”vi kan inte utifrån det material vi har, peka ut enskilda specifika produkter och säga att dessa har högre akrylamidhalt än andra”*, eftersom halten varierar väldigt mycket mellan märkena inom en produkt. Hellenäs förklarar att man hitintills endast gjort ett prov för varje märke och inte vet hur det kommer se ut nästa gång man gör prov. (Presskonferens, 2002)

Zetterberg visar hur mycket akrylamid vi får i oss av olika produkter. 36 % av all akrylamid vi får i oss kommer från potatisprodukter. 16 % kommer från hårt och mjukt bröd. Återigen betonas dock att det är väldigt osäkra siffror, angående brödet. (Presskonferens, 2002)

Busk avslutar presskonferensen med konklusioner och råd angående akrylamid:

- *"Inte ett nytt problem, har funnits sedan vi började baka bröd"*

- *"inte ett specifikt svenskt problem, det finns i alla länder"*

- *"det är inte ett specifikt producentproblem, det förekommer även att man tillverkar livsmedel på det sättet i hemmet"*

- *"Gör vi en traditionell riskbedömning, med de svagheter och de problem som det medför, så är det ändå den största cancerrisikförhöjning vi sett av ett enskilt ämne, när man gör de här kalkylerna som är etablerade i internationella organisationer"*.

(Presskonferens, 2002) Här betonas återigen att det är ett globalt hot, samt att det är ett hot som är väldigt nära inpå oss genom tillverkning av livsmedel i hemmet. "Inte ett nytt problem", förefaller dock förvirrande i sammanhanget och kan leda till ifrågasättande av varför det plötsligt blivit så stor uppståndelse.

"Lösningar av den här problematiken kräver internationellt engagemang, problemet är så stort. Akrylamiden är så spridd i så många olika typer av produkter, som är baslivsmedel och helt nödvändiga för vår överlevnad". (Presskonferens, 2002) Att prata om överlevnad är centralt i säkerhetisering och i detta fall blir det extra laddat eftersom ett hot mot vår överlevnad finns i just baslivsmedel som är helt nödvändigt för vår överlevnad.

Busk förklarar att Livsmedelsverket har haft möte med producenterna och att man råder dem att utreda bildningsmekanismerna. Men för konsumenterna blir det inte någon vidare klarhet. *"Till konsumenter och storhushåll säger vi, vi har inte tillräckligt med underlag för nya specifika råd enligt vår bedömning, men däremot har vi gamla råd som vi kan upprepa som faktiskt fungerar även här"* *"Vi har sagt tidigare, ät mer frukt, grönsaker, spannmålsprodukter och bröd"*. (Presskonferens, 2002) Då Zetterberg tidigare under presskonferensen sagt att bröd och potatisprodukter är det vi får i oss mest akrylamid av, förefaller det motsägelsefullt att hålla fast vid detta gamla råd. Detta verkar Busk vara införstådd med och fortsätter med *"akrylamiden har funnits med där, men det positiva i de här produkterna har övervägt"*. (Presskonferens, 2002)

Ur ett hotbildretorikperspektiv var presskonferensen en blandning av att blåsa upp och tona ned hotbilden om vartannat, något jag försökt belysa ovan. Det betonades flertal gånger hur osäker Livsmedelsverkets studie var, något som gav ett tveksamt intryck. Det hade vid tidpunkten inte heller gjorts någon epidemiologisk studie. Men flertal gånger förekom det starka formuleringar, som drog fokus från osäkra uppgifter. Det finns exempel på säkerhetisering i presskonferensen, även framing förekommer. Konsumtionen av bröd frameas exempelvis på två olika sätt: ena gången som ett livsmedel med hög akrylamidhalt vilket signalerar om att bröd bör undvikas, andra gången som nyttigt eftersom det nyttiga överväger akrylamiden. Jag tycker även att problemet med akrylamid i livsmedel frameas som något nytt fram tills konklusionerna.

Busk ansåg ovanstående analys vara rimlig. När jag påpekade att det kan bli starka tolkningar för någon som inte är insatt, sa han att han hade full förståelse för det och att

det är ett ständigt dilemma inom risk-kommunikation. (Busk 2014, intervju) Törnqvist menade på att man kanske inte var så försiktig som man borde varit och att ”*tolkningen kan bli ganska stark*”. Hon sa även att ”*värdeorden faller så att det låter väldigt dramatiskt, och så är det ju inte*”. Hon ansåg att det hade ”*behövts förberedas mycket mer*”. (Törnqvist 2014, intervju)

Jag förstod det som att man till viss del medvetet formulerade sig på ett sådant vis att åhörare skulle få intrycket av att det var allvarligt, men jag kan inte säga något om motiven bakom eller i vilken utsträckning det var medvetet.

5.3 Att smida medan järnet är varmt

När det händer något som rubbar den vardagliga tillvaron i politiken och byråkratin – det kan vara allt från en terrorattack till en remissomgång – gäller det att ta tillfället i akt. Dramatiska händelser som krigsutbrott, omfattande elavbrott, terroristattacker etc. öppnar upp möjligheter för att få uppmärksamhet för hotbilder som annars inte hade prioriterats. Det bör betonas att det inte är händelserna i sig som lyfter fram en viss hotbild. Händelserna kan kraftigt öka möjligheterna för att få uppmärksamhet för en viss hotbild, men för att hotbilden verkligen ska få genomslag finns det alltid aktörer som antingen känner sig tvungna att resonera kring en hotbild eller av olika anledningar tar tillfället i akt att lyfta fram hotbilden. (Eriksson & Nooren 2006, s 17)

Dagordningsteorin (agendasetting)

Kingdon definierar ”agenda” som de subjekt eller problem, vilka beslutsfattare och andra med en nära koppling till beslutsfattande ägnar en stor uppmärksamhet åt, under en viss tidsperiod. (Kingdon 2003, s 3) Han tänker sig tre procesströmmar som påverkar agendans utformning – *problems*, *policies* och *politics*. (Kingdon 2003, s 19-20) ”Window of opportunity” är en möjlighet för förespråkare av förslag att vinna uppmärksamhet för sina lösningar eller speciella problem. I grund och botten öppnas ett ”wow” på grund av förändringar i den politiska strömmen, eller på grund av att ett nytt problem fångar beslutsfattarens (och personers i deras närhet) uppmärksamhet. Det kan öppnas både i samband med förväntade och oförutsedda händelser. (Kingdon 2003, s 165-167)

Akrylamid i livsmedel är inte ett nytt problem, (Busk 2014, intervju) men har tidigare helt enkelt inte fått denna typ av genomslag. Upptäckten av väldigt höga halter akrylamid i just friterade/stekta potatisprodukter ser jag som ”wow” i detta fall, eftersom detta ledde till att Törnqvist kontaktade Livsmedelsverket. Jag anser att akrylamidlarmet är ett väldigt bra exempel på det som beskrivs i 5.3, att det krävs en händelse för att lyfta fram ett hot som kanske egentligen funnits där sedan länge. I intervjun sa Törnqvist att hennes forskningsgrupp visste om detta ett år innan

presskonferensen (Thörnqvist 2014, intervju), vilket också är ett bra exempel på att hotbilder inte nödvändigtvis lyfts fram i den stunden aktörer blir medvetna om hotet, som vi utifrån kanske ibland kan få en känsla av.

5.4 Att ta äganderätten över ett hot

Ett säkert sätt att bekräfta en hotbilds position på dagordningen är att få ett formellt ansvar för att analysera och hantera hotbilden i fråga. Detta innebär att man institutionaliserar hotbilden genom att särskilda rutiner och budgetposter upprättas och att personal anställs eller tilldelas uppgiften. (Eriksson & Noreen 2006, s 18-19)

Denna punkt ligger utanför min avgränsning.

5.5 Att skapa allianser

Talesättet ”ensam är inte stark” gäller framförallt då vi vill utveckla strategier gentemot det vi uppfattar vara stort hot mot den nationella säkerheten. (Eriksson & Noreen 2006, s 19-20)

WHO gick ut officiellt för att försvara och stötta Livsmedelsverket och tog problemet på allvar. (Löfstedt 2003, s 423) I akrylamidlarmer finns det inte traditionella allianser, så som vi tänker oss att de ser ut i exempelvis internationell politik. Men utifrån ramverket väljer jag att se det som att WHO allierade sig med Livsmedelsverket. WHO:s handlande kan ha underlättat för hotbilden att få ett ännu större genomslag, särskilt internationellt, samt underlättat för hotbilden att hålla sig vid liv trots medias kritikerstorm. Busk höll med och ansåg att det har effekt att någon med gott rykte går ut och stöttar. (Busk 2014, intervju) Jag ser även kombinationen av Livsmedelsverket och Stockholms universitet som en allians i detta fall. Thörnqvist sa i intervjun att ”*jag kände att en sådan här sak, som kan innefatta en så omfattande kommunikation med allmänheten, kan man inte hantera som forskare själv, det var min känsla och det var därför jag vände mig till Livsmedelsverket*”. (Thörnqvist 2014, intervju) Det är sannolikt att genomslaget inte skulle blivit lika slagkraftigt utan dessa två ”allianser”, något jag återkommer mer till i **9.1**.

5.6 Att tänka i termer av ”vi och de andra”

Först när vi alla upplever oss drabbade blir hotbilden som mest slagkraftig. När exempelvis sarsepidemin uppstod för några år sedan och slog hårt mot vitt skilda delar av världen, däribland Kanada och Kina, ökade också insikten om att vi alla är drabbade av globala epidemiers konsekvenser. ”Vi och de”-perspektivet inom hotbildspolitiken är alltså riskfyllt i och med att det kan öka spänningar i samhället, försvåra samarbete och stundtals även underblåsa konflikter. Men trots detta är det inte ovanligt att beslutsfattare anlägger ett sådant perspektiv, vanligtvis då hotet anses drabba den egna identiteten. (Eriksson & Noreen 2006, s 21-22)

I akrylamidlarmet finns inget riktigt ”vi och de andra” och det tror jag kan vara en viktig anledning till att hotbilden fick genomslag så snabbt och att exempelvis andra länder satte igång egna undersökningar. Det var en hel del matlarm även åren innan akrylamidlarmet, men de matlarmen gällde livsmedel som inte är lika ”vanliga”, exempelvis giftig substans i musslor. (Löfstedt 2003, s 422) Musslor är inte vardagslivsmedel men bröd, flingor, chips osv. är något de flesta av oss äter ofta/dagligen, vilket kan ge en förstärkt känsla av att vi alla är drabbade. Att en så etablerad och internationell organisation som WHO reagerade tror jag kan bero delvis på det faktum att hotet fanns i baslivsmedel. En tanke är att gällande hälsa är det kanske inte lika gynnsamt för hotbilden om hotbildsentreprenören skapar ett ”vi och dem”, som vid exempelvis identitet.

Törnqvist höll delvis med om detta, men menade på att genomslaget också berodde på att akrylamidlarmet handlade om en verklig fara. *”Ja dels tror jag det, att det kan kännas extra hotfullt. Men sen så ärligt talat tycker jag att akrylamiden är ett av de få larm där man har haft något på fötterna. Många av de här andra sakerna är ju ingenting.* (Törnqvist 2014, intervju) Busk menade att dem andra larmen var betydligt mindre problem. Han trodde också det kunde röra sig om en känsla av att inte ha kontroll, eftersom man inte kan undvika baslivsmedel. (Busk 2014, intervju)

5.7 Att använda analogier

Beslutsfattare och opinionsbildare använder sig inte alltför sällan av analoga resonemang. Exempelvis använder politiker sig ofta av historiska analogier, helst enkla och slagkraftiga liknelser från historien, för att lyckas övertyga folket om bland annat hot och risker. (Eriksson & Noreen 2006, s 23-24)

Kognition

Kognition är en samlingsterm för individers kognitiva funktioner och minnesfunktioner. Enligt Eriksson och Noreen bör man alltid ta hänsyn till dessa faktorer på individnivå. Hotbilder och politisk agenda skulle sakna all mening om mänsklig medvetenhet och tanke inte skulle vara analysobjekt. Det finns ett flertal teorier, speciellt inom socialpsykologi, som kan vara användbara vid analyser av hur kognitiva faktorer inverkar på skapandet av hotbilder. (Eriksson och Noreen 2002, s 8)

Analogier

Ibland är informationsbearbetning påverkad av minnen från tidigare erfarenheter. Analogier representerar en kraftfull kognitiv genväg. När exempelvis ledare upplever händelser som kräver ett beslut, finns det en tendens att reflektera bakåt till tidigare händelser som kännetecknades av liknande omständigheter, alternativ och eventuella utfall. Analogier hjälper oss att skapa mening i vår miljö och i nya situationer. (Mintz & DeRouen 2010, s 103)

Som nämnts i faktadelen blev akrylamid något de flesta hushållen kände till i samband med Hallandsås-skandalen. Detta möjliggjorde att Hallandsås-skandalen kunde användas som analogi både på presskonferensen och av media.

Livsmedelsverket & SU

På presskonferensen säger Törnqvist ”*man brukar säga att det började med Hallandsåsen*”. Zetterberg säger att akrylamid är cancerriskförhöjande i djurstudier, ”*men det har även en effekt som vi känner igen från Hallandsåsen, neurotoxisk*” (störningar i nervsystemet). (Presskonferens, 2002)

Media

I Aftonbladet drar man paralleller till Hallandsåsen genom att beskriva hur ”*giftskandalen i Halland ledde fram till upptäckten*”. (Hougner, 2002) Man beskriver också hur akrylamid finns i tätningsmedel för betong, cementkonstruktioner och att det finns i Rhoca-Gil som användes vid tunnelbygget genom Hallandsåsen, ”*efter Hallandsåsen ger bara ordet akrylamid kalla kårar. Och nu har forskarna upptäckt att det giftiga ämnet finns i flera av våra allra vanligaste livsmedel*”. (Anderfelt, 2002 '1) Expressen skriver att många brunnar stängdes på Hallandsåsen sedan akrylamid smittat vattnet och att forskare nu hittat akrylamid i ett flertal matvaror som har en högre gifthalt än Hallandsåsens brunnar. (Schönstedt, 2002) Sydsvenska dagbladet skriver ”*Bröd, chips, ris, potatis och all annan tillagad basmat med stärkelse innehåller akrylamid. Samma farliga ämne som förgiftade tunnelbyggarna på Hallandsåsen kan ge cancer*”. (Granath, 2002)

Hallandsås-skandalen, med döda fiskar och förlamade kor, som endast var några år gammal vid den här tidpunkten, tror jag kan vara en ganska slagkraftig analogi. Jag tror även att analogins ”styrka” ökar med tanke på att akrylamid förekommer i så olika kontexter i de två fallen. I Hallandsås-skandalen är akrylamid något relativt avlägset

som används i tätningemedel i ett tunnelbygge, såklart fortfarande farligt, men ändå inom ett begränsat område. I akrylamidlarmer däremot, får vi veta att akrylamid bildas i samband med en av de mest vardagliga sysslorna vi gör – lagar mat. Dessutom blir det oroväckande i sig att ett ämne som finns i tätningemedel, även bildas under matlagning.

I telefonintervjun med Atterstam uttryckte jag min uppfattning om att Hallandsåsen som analogi kan ha varit viktig i genomslaget och detta höll hon med om. ”Folk gjorde den anknytningen, då blir det ännu mer uppmärksammat och ännu större”. ”Det är skillnad om det hade varit något anonymt gift som någon människa aldrig hade hört talas om”. Hon sa även ”för folk som inte kan det här, verkar det inte klokt att det ska vara samma gift i mat som det är i Hallandsåsen” (Atterstam 2014, intervju) Törnqvist höll med till viss del, men menade på att Hallandsåsen snarare var viktig på det sättet att presskonferensen antagligen inte hade hållits om det inte varit för den tidigare skandalen. ”Jag tror kanske inte att det hade blivit en presskonferens annars. För då var det ingen som hade känt till akrylamid.” (Törnqvist 2014, intervju) Busk var av samma åsikt och sa ”om vi inte hade haft tunnelkatastrofen, så hade det inte blivit någon presskonferens. Det kan jag säga”. (Busk 2014, intervju)

Innan intervjuerna med Törnqvist och Busk såg jag på Hallandsås-skandalen som en viktig analogi, ur befolkningens perspektiv och hade inte reflekterat över den ur Törnqvists och Busks perspektiv. Men som framkommer ovan var Hallandsås-skandalen alltså väldigt avgörande som analogi ur ett beslutsfattarperspektiv, båda parter hade den i åtanke när det bestämdes hur man skulle handla. Både Busk och Törnqvist angav att anledningen till att man inte skrev ut ämne i pressinbjudan var just pga. Hallandsåsen-skandalen. Busk sa ”om vi hade skrivit akrylamid så hade dem stapplande korna på TV dykt upp direkt”. (Törnqvist 2014, intervju) (Busk 2014, intervju)

5.8 Att utnyttja och (desarmera) medias logik

Medierna uppmärksammar ofta det kritiska och provocerande, något som kan ge utrymme åt den hotbildsentreprenör som vill gå mot strömmen. Men det är inte alltid som en hotbildsentreprenör måste agera via medierna för att få uppmärksamhet för sin hotbild, i vissa lägen kan det även vara kontraproduktivt. Medierna agerar ofta naturligtvis själva som hotbildsentreprenörer och det är ingen hemlighet att det för journalister ligger nära till hands att lyfta fram det som uppfattas som dramatiskt. (Eriksson & Noreen 2006, s 24-25)

Klassisk berättarteknik

En förutsättning för att nyheter ska få mening och vara informativa är att de språkliga uttrycken som medierna förfogar över binds samman till en historia, baserad på en given

dramaturgisk struktur. En grundläggande förutsättning för att de ska fungera som pedagogiska verktyg, i den meningen att de ska strukturera kunskap och erfarenhet, är att de bygger på en kulturellt förankrad berättartradition som är bekant för både mottagare och sändare. I den västerländska delen av världen har berättartraditionen rötter i antikens drama och brukar kallas klassisk berättarteknik eller dramaturgi. I enkla och korta drag kännetecknas berättelser som bygger på den dramaturgiska modellen av en struktur som har en distinkt början, en mitt och ett slut. Hela grunden i berättandet är förändringen, en rörelse från ett tillstånd till ett annat. (Ghersetti 2000, s 41-42)

Nyheterens berättarteknik

Innehållsanalyser av nyhetstexter har på flertal sätt visat tydliga drag av klassisk berättarteknik. Vinkling är ett genomgående berättartekniskt grepp i journalistiken. Vanligtvis innebär vinkling att en händelse beskrivs ur ett speciellt perspektiv, där en aspekt eller egenskap i händelseförloppet förstoras upp medan andra kanske mer väsentliga aspekter kommer i skymundan. (Ghersetti 2000, s 42-43)

Utnyttjandet av media

Löfstedt skriver i sin artikel att Stockholms Universitet (Thörnqvist m.fl.) förespråkade en ”nedtonad” pressinbjudan för att inte skapa hysteri och onödig spekulering. Livsmedelsverket å andra sidan, ville handla på ett sätt som var bäst för konsumenterna och ville därför formulera en mer sensationell inbjudan, för att öka medias intresse. (Löfstedt 2003, s 420) Angående att man inte nämnde ämne i pressinbjudan sa Atterstam ”för att locka folk och för att få genomslag, dem slåss ju om uppmärksamhet. Att ordna presskonferens och skicka ut pressinbjudan är väldigt medvetet. Väldigt oerfaret. Man kan inte sända ut ett sådant meddelande till de stora tidningsredaktionerna och börja prata om världsnyheter”. (Atterstam 2014, intervju) Törnqvist hade en annan syn på pressinbjudan. ”Vad jag kommer ihåg var Livsmedelsverket lite mer involverade i pressinbjudan än jag, för jag hade inte riktigt tid. Att det blev sådan värdeladdning utifrån i orden, det tror jag inte det var någon som insåg.” ”Jag tror inte Livsmedelsverket ville göra den sensationell men man ville ju att media skulle komma... jag vet att de sa att de någon gång tidigare hade bjudit in pressen och det var bara några få individer som kom. Man kan nog säga att vi inte hade tillräcklig erfarenhet och ingen känsla för att det kunde få ett sådant genomslag. (Törnqvist 2014, intervju) Busk sa att informatörer på Livsmedelsverket och informatörer på Stockholms universitet jobbade tillsammans med pressinbjudan. Han hade förstått det som att han haft mer kontakt med sin informationsavdelning än vad Törnqvist hade haft med sin. Busk sa att de hade en strategi som gick ut på att inte skapa sensation. Meningen var att undvika panik, men att det med facit hand var ett misslyckande. Han sa ”meningen med att formulera (pressinbjudan), det var ju att man skulle få dit alla. Det vill man ju när man har en presskonferens [...] Men med facit i hand kan jag tycka att vi borde förstått att det skulle bli ett starkt intresse.” (Busk 2014, intervju)

Angående presskonferensen ansåg Törnqvist att ”*visst tror jag att den var viktig för genomslaget*” och att hon tyckte det hade varit lugnare om Livsmedelsverket gått ut med informationen så småningom på något annat sätt, exempelvis på hemsidan, men att ”läckan” var en stor orsak till beslutet om presskonferens. (Törnqvist 2014, intervju) Atterstam sa att ”*initiativtagandet till att det skulle hållas en presskonferens, det var ju väldigt mycket Livsmedelsverket. Det var ett sätt för dem att få PR, och dem behövde pengar*”. Atterstam menade också på att valet av presskonferens pga. rädsla för att information hade börjat läcka ut och att Livsmedelsverket skulle komma i dålig dager om dem förteg den här stora risken för människorna, bara var en officiell förklaring. (Atterstam 2014, intervju) Både Busk och Törnqvist menade på att den största anledningen till att man ville ha presskonferens var att samla alla på samma ställe, kunna svara på frågor samtidigt till alla, genom presskonferensen tona ned problemet och på så vis undvika panik. (Törnqvist 2014, intervju) (Busk 2014, intervju)

Utifrån mitt material har jag förstått det som att man utnyttjade media för att få genomslag för hotbilden, men att genomslaget inte gick i den riktning som var tänkt. Jag förstod Busk som att man formulerade pressinbjudan på ett sätt som lockade, men att man missbedömde hur stora effekterna skulle bli. Jag tycker mig även urskilja att man höll en presskonferens delvis för att få upp problemet på dagordningen och inte endast för att samla alla på samma ställe. Att hålla tyst fram till presskonferensen verkar varit en medveten strategi för att *inte* skapa hysteri, men utifrån mitt material verkar det fått motsatt effekt. Både Steineck och Busk menade på att strategin att hålla tyst från det att pressinbjudan skickades ut till presskonferensen fick en väldigt stark effekt. (Steineck 2014, intervju) (Busk 2014, intervju)

Media som hotbildsentreprenör

I akrylamidlarmet gick media även själva in i rollen som hotbildsentreprenör, vilket jag gett exempel på redan i 5.7. Det var stora tidningsrubriker (”*Larm om cancerngift*”, ”*Cancergift funnet i mat*”) redan på morgonen innan presskonferensen hade hållits. Som redan nämnts gjorde media allt för att ta reda på mer så fort pressinbjudan skickats ut och redan kvällen före avslöjade Tv4 att ämnet var akrylamid. Media lyckades antagligen dra dessa slutsatser eftersom Törnqvist sedan Hallandsås-skandalen var lite känd och hade en koppling till akrylamid. (Granstrand, 2003) (Atterstam, intervju) Även tidningarna listade ut ämnet och Aftonbladet skrev exempelvis hur det för tillverkarna kan ”*innebära en katastrof*” och att ”*upptäckterna är alarmerande för hela livsmedelsbranschen.*” (Nilsson, 2002) Man skrev även att akrylamid är ”*extremt giftigt*” och att ”*den som utsätts för ämnet under en lång tid riskerar att få nervskador, cancer och bestående genetiska skador.*” (Hougner, 2002) Men akrylamidlarmet var en väldigt snabb bergochdalbana i media: innan presskonferensen och strax efter blåste man upp hotet, medan man redan dagen efter tonade ner det. Expressen publicerade en lång artikel med rubriken ”*Larmet är oseriöst*”, där forskare, informatörer och andra uttalade sig om hur larmet var dåligt vetenskapligt underbyggt, att det inte fanns någon anledning till panik och att det handlade om ”*effektsökeri*”. (Hedlund, 2002) Karin Bojs, DN:s dåvarande vetenskapsredaktör, var en stark kritiker till akrylamidlarmet och

skrev en serie artiklar, där hon bland annat menade på att pressinbjudan var alldeles för dramatisk. (Bojs, 2002) Aftonbladet skrev att budskapen var motsägelsefulla och att ”det inte är bra med överdrivna larm” eftersom det skapar onödigt oro. (Anderfelt, 2002) Tredje dagen (25e april) syntes dock nyheten om att WHO stöttade alarmet väldigt flitigt och minst 7-8 stycken artiklar berörde detta, något som kan ha lagt lite band på kritiken.

Angående medias roll sa Atterstam ”*experterna menar ju på att allmänheten har så konstiga uppfattningar om hot, det beror på hemska journalister som är så okunniga och lurar i dem detta men i det här fallet tycker jag att det är framförallt Livsmedelsverket som lurades via journalisterna*”. (Atterstam 2014, intervju) Om Atterstams åsikt sa Thörnqvist ”*jag tror egentligen det är lite språkförbistring också [...] man fattade inte hur det uppfattades. Journalisterna, de är inte naturvetenskapare, de förstår inte heller alltid det här språket på samma sätt*”. Hon sa även att allt var väldigt komplicerat och svårt att förmedla på ett bra sätt. När det gällde media blev hon också besviken på journalisterna, även de vetenskapliga, då hon ansåg att dessa förenklade för mycket. (Thörnqvist 2014, intervju)

Utifrån teorierna om berättartekniken ovan kan man dra slutsatsen att akrylamidlarmeret passar som handen i handsken med dessa. Det finns en början: en starkt formulerad pressinbjudan skickas ut, en mitt: informationsvakuum fram tills presskonferensen hålls, där tidningarna kan spekulera hejvilt och komma ut med slagkraftiga rubriker redan innan presskonferensen hållits och på så vis bygga upp stämningen, ett slut: själva presskonferensen. Utifrån tidningsartiklar kan man också dra slutsatsen att vinklingen blev just cancerrisken i chips, då det blev stort fokus på det i jämförelse med andra livsmedel. Akrylamidlarmeret kännetecknas också av en stor förändring i våra liv när baslivsmedel över en natt (för oss som inte vetat att det inte är ett nytt problem) förvandlades till potentiella cancerrisker.

5.9 Att utnyttja (och desarmera) forskning och expertis

Kunskap är makt och därför ger forskning auktoritet i argumentation och beslutsfattande, något som inte endast gäller för hotbildspolitik utan för all politik. Den hotbildsentreprenör som antingen vill lyfta fram eller tona ned en viss hotbild gör ett smart drag om denne anlitar forskare som stödjer påståendet eller genom att själv hänvisa till sådan forskning. Forskning om forskningskommunikation visar även att forskning har mest att bidra med när det gäller analys av problem, exempelvis risker, sårbarheter och hot. (Eriksson & Noreen 2006, s 26-27)

Expertis och politik

För att kunna fatta beslut behöver politiken expertkunskap och särskilt vetenskaplig expertkunskap. Expertis är på många olika sätt en grundsten i moderna demokratiers

funktionssätt och politiker har alltid haft expertrådgivare vid sin sida. Synen som finns på att vetenskapen är objektiv och värderingsfri, medan politiken är ideologisk och värdeladdad, är väl förankrad. Därför har vetenskapssamhället som kunskapsleverantör en stor makt i att bestämma över vad som ska uppfattas som verkligt eller sant. Expertkunskap likställs ofta med vetenskaplig kunskap, vilket oftast syftar till naturvetenskaplig kunskap. Vetenskapliga experter uppfattas ha en särställning genom att dessa kan tala med kognitiv auktoritet. Auktoritet kan beskrivas som verklig eller antagen överlägsenhet hos någon eller något, och är ett skäl för att finna sig i en annans vilja. Experters auktoritet är kognitiv på så vis att den hänger samman med deras överlägsna kunskap. (Hedlund 2007, s 55-60) Som nämnts ovan kan man som hotbildsentreprenör använda forskare och experter för att få stöd i sin sak. Men forskare kan också själva agera som hotbildsentreprenörer genom att utnyttja sin ställning och agera politiskt i eget intresse, exempelvis genom att driva teser om att något är farligt/ofarligt (Hedlund 2007, s 55-60)

Det finns forskning som visar att de tre källor som allmänheten litar mest på angående information associerad med mathälsa är läkare, Livsmedelsverket och svenska forskare. (Löfstedt 2011, s 423), vilket jag antar har en viss samverkan med vetenskapliga experters kognitiva auktoritet. Att två så tillitsfulla källor, ett universitet och Livsmedelsverket, tillsammans slår larm kan ha spelat en viktig roll för genomslaget. Det går såklart inte att dra säkra slutsatser om vad utfallet blivit om endast en av de två hade larmat.

Atterstam ansåg även hon att denna kombination gav hotbilden genomslagskraft. ”Att det var Livsmedelsverket som ställde sig bakom detta, gav ju det en extra tyngd för människor”. ”Här på redaktionen blev det väldigt stort just för att det var verket som larmade”. Hon menade också att hållbarheten i larmet hamnade i skuggan pga. den slagkraftiga kombinationen. ”Kombinationen dolde att underlaget var så himla svagt och svajjigt. Vad de egentligen hade tittat på och visste, det försvann ju i allt i detta”. (Atterstam 2014, intervju) Törnqvist var delvis inne på samma spår men menade på att det inte var medvetet. ”Det kan säkert ha varit så. Men så tänkte åtminstone inte jag och jag vet inte om någon annan gjorde det heller, att det kunde se extra allvarligt ut då. Jag tänkte inte på att det här kan verka extra hotfullt bara för att det är två myndigheter som går ut” (Törnqvist 2014, intervju) Busk tyckte även han att det var ett rimligt antagande, men hade inte heller reflekterat i de banorna. (Busk 2014, intervju)

5.10 Att gilla läget

All framgångsrik påverkan bottnar i en förmåga att förstå och anpassa sig till rådande omständigheter. (Eriksson och Noreen 2006, s 27)

Denna punkt är en sammanfattning av föregående punkter och kommer inte tas med pga. att det blir överflödigt.

6 Slutdiskussion

Steineck, Busk och Atterstam ansåg alla tre att hotbildens genomslag var överdrivet och oproportionellt, även om de hade olika åsikter om i vilken grad och varför det blev som det blev. (Steinteck 2014, intervju) (Busk 2014, intervju) (Atterstam intervju, 2014) Alla dessa tre har alltså olika tolkningar av vad hotet består i och hur hotbilden borde sett ut. Törnqvist sa aldrig ordagrant att hon ansåg hotbilden vara överdriven, men menade som ovan nämnts att det blev språkförbistring etc.

Atterstam tolkade SU och Livsmedelsverkets hotbildsentreprenörsroller som väldigt medvetna val och ansåg att Livsmedelsverket var den mest drivande i genomslaget. Hon ansåg att detta larm, samt många larm, bottnar i finansiering och att man vill ha uppmärksamhet och säger att hon har lärt sig att bli väldigt skeptisk mot både forskare och experter. (Atterstam 2014, intervju) På Busk förstod jag det som att man ville åstadkomma ett genomslag, men att utfallet blev ett händelseförlopp man tappade kontrollen över. *”Vi ville åstadkomma att industrin skulle ta det här på allvar [...] få internationell fokus på det här, få internationell forskning [...]”* Han sa även att Livsmedelsverket ville åstadkomma att det skulle gå pengar till akrylamidforskning på EU-nivå. (Busk 2014, intervju) Jag förstod Thörnqvist som att hon ansåg att mycket av genomslaget berodde på tidsbrist, oerfarenhet, omedvetenhet om starka tolkningar osv. Hon var även besviken på media på helt annat sätt än vad Busk verkade vara. Både hon och Busk nämnde att jag tog upp saker under intervjun, exempelvis hur vissa saker kan tolkas utifrån, som dem inte hade reflekterat över.

Jag tolkar situationen som att det funnits en viss vilja att få ett genomslag från Stockholms universitet och Livsmedelsverkets sida, i viss utsträckning anser jag alltså att man agerat *medvetet* som hotbildsentreprenör. Men jag har också förstått det som att ens vilja att få ett genomslag, resulterade i ett händelseförlopp som blev okontrollerbart på flertal sätt. Jag ser att mänskliga faktorer som oerfarenhet, omedvetenhet om hur saker kan uppfattas etc. verkar haft en framträdande roll. Dessa anser jag inte vara medvetna handlingar. Hotbildsentreprenörens verktygslåda bygger på *medvetna* strategier och handlingar, något som endast delvis stämt i detta fall. Den mest medvetna hotbildsentreprenören i akrylamidlarmet anser jag vara media och denna slutsats baserar jag på att media har sin egen logik och sina strategier, som ju faktiskt går ut på att medvetet skapa nyheter, förenkla, blåsa upp, tona ned m.m.

Till en början var jag inställd på att presskonferensen som händelse var det viktigaste i genomslaget. Men Busk, Steineck och Atterstam var överens om att pressinbjudan hade en mycket viktigare roll, vilket även jag själv urskiljt under uppsatsen gång. I

presskonferensen användes både hotbildsretorik och framing, vilket säkerligen hade en bidragande roll. Men samtidigt nådde presskonferensen inte upp till pressinbudans förväntningar, något som fick en negativ effekt för hotbildens genomslag, då detta gav upphov till kritik.

Vidare anser jag att psykologiska faktorer varit extra framträdande i akrylamidlarmet. Törnqvist och Busk lät en analogi styra väldigt mycket i beslutandet, en genväg som antagligen stälpte mer än hjälpte i detta specifika fall. Man var så upptagen med att undvika kopplingen till Hallandsås-skandalen, att man inte tog hänsyn till att man serverade media en fruktbar story genom att inte nämna ämne. Hallandsås-skandalen gav även befolkningen chansen att sätta akrylamid i skrämmande perspektiv, samma ämne baslivsmedel som i tätningsmedel. Experters kognitiva auktoritet, beskrivet i 9.1, gav larmet en tyngd. Med 9.1 vill jag även belysa att experter och forskare också är en del av kampen om hotbilder och att den vanliga uppfattningen om vetenskapen som endast objektivt utforskande inte stämmer i akrylamidlarmet, där experter och forskare agerar som hotbildsentreprenörer. En annan psykologisk påverkan som jag reflekterade kring, var att det kan bli en stark hotande känsla pga. att hotbilden rörde baslivsmedel, något som berör oss alla.

Under uppsatsen gång har jag många gånger undrat vad jag egentligen sysslar med när jag som statsvetarstudent sitter och analyserar exempelvis psykologi, medielogik och akrylamids fysiska biverkningar. Men kanske är just detta kärnan i förståelsen av hotbilders genomslag. Det räcker inte med traditionella statsvetenskapliga teorier för att förstå, man måste låna in mer kunskap från andra discipliner, särskilt psykologi och kommunikation. Min förhoppning är att jag lyckats belysa hur många olika faktorer det behövs tas hänsyn till i förståelsen av hotbilders genomslag.

Slutligen vill jag förtydliga att min uppsats inte menar på att alla hotbilder som får genomslag är överdrivna eller fristående från reella hot.

Jag vill även tacka mina intervjupersoner som har betytt mycket för denna uppsats materialmässigt, men som även har läst den, kommit med synpunkter och uppmuntrat mig.

7 Förslag till vidare forskning?

Under intervjuerna kom det fram information som inte platsade i analysen eller slutsatsen, men som jag vill ha med dels eftersom det är ett resultat av min uppsats, dels därför att jag anser att det är något som kan vara fruktbart när man studerar hotbilders genomslag med experter som hotbilds-entreprenörer. Jag är osäker på hur jag ska kategorisera denna del, där av rubriken.

Organisationers kamp om resurser?

Atterstam påpekade att det gäller att komma ihåg att pressmeddelanden och annan information som exempelvis universitet skriver om sig själva och sin forskning, inte bara handlar om att få ut information utan även om en PR-verksamhet där man försöker lyfta fram sig själv. (Atterstam 2014, intervju) Varav jag påpekade att man brukar tala om en kamp om hotbilder, eftersom det inte finns utrymme för alla frågor att vara prioriterade samtidigt, utan en fråga måste kliva ner när en annan kliver upp. Atterstam sa att *”den kampen kommer väldigt mycket fram i media, det gäller att få media och journalister med sig”*. (Atterstam 2014, intervju)

Thörnqvist berättade att hon upplevde att alla inblandade parter gärna ville profilera sig kring akrylamid-upptäckten, något som verkar vara ett uttryck för en kamp om resurser. *”För alla är det viktigt att profilera sig och det hade vi nog underskattat [...] Livsmedelsverket, ville profilera sig som myndigheter. Vår samarbetspartner (AnalyCen) hade utan min vetskap tryckt upp en broschyr och skulle tala om sina fantastiska analyser av akrylamid i mat, för att profilera sig [...] De hade ju sin agenda och måste visa vad dem var duktiga på”*. (Törnqvist 2014, intervju)

Varför är det då en sådan konkurrens om att synas och vara duktig hela tiden?
”Det handlar om ekonomi i botten. Syns man inte så finns man inte. Så tycker jag det har blivit alldeles för mycket inom forskningsvärlden”. (Törnqvist 2014, intervju)

Busk höll inte med om att varken Livsmedelsverket eller Stockholms universitet försökte profilera sig på akrylamid, men han ansåg att det generellt sett gick till så. *”Generellt sett, forskare skiljer sig inte från alla andra organisationer. Det läggs ner hur mycket tid och pengar som helst på att planera när man ska släppa nyheter”*. Han höll med om att kampen om resurser till stor del styr vad som får genomslag (i media och samhällsdebatt) och att detta har ökat de senaste åren. (Busk 2014, intervju)

Utifrån detta tänker jag att den som granskar hotbilders genomslag kanske bör kolla även ekonomiska aspekter för att förstå genomslaget. Det kan finnas ekonomiska motiv bakom experters vilja att nå ut med information.

”Medialisering”?

Törnqvist sa att forskningsfinansierare gärna ger till sådan forskning som syns för att synas själva och hon trodde att de forskare som cirkulerar mycket i media också får mer pengar. *”Det har blivit mycket mer så på senare år. Jag är nästan lite besviken på att det är så medialt som det är”* (Törnqvist 2014, intervju)

I intervjun med Steineck fördjupade vi oss ytterligare i analysen kring medialisering. Steinteck menade att forskningsfinansiering är en stor och viktig fråga i samtiden och han ansåg det inte vara konstigt att *”en forskare uttrycker besvikelse över det samtida att väldigt stora pengar förmedlas på väldigt oklara grunder”*. Han sa att *”det finns ett väldigt välfungerande system där forskare granskar varandras ansökningar och bestämmer vad som är bäst för att få pengarna. Det systemet åsidosätts alltmer, genom olika typer av centrumbildningar, genom satsning satsning på speciellt duktiga forskare och genom att Landstinget kliver in och säger att ”det här är ett viktigt projekt”. Den typen av pengar får man ju inte genom att vara vetenskaplig [...] i klartext är det ju så att den typen av pengar får man genom att skapa berättelser som individer utanför forskarvärlden uppfattar som rimliga och bra. Förmågan att formulera sådana berättelser och sedan sprida dem för att få icke-strukturerad, eller vad man ska kalla det för, forskningsfinansiering, har just nu en ökad roll för vilka som får pengar [...] och där kommer det här in, att megafonera ut enkla berättelser till media, som ibland ligger ganska långt ifrån vad forskningen egentligen handlar om [...] Det finns de som är jätteduktiga på att formulera ihop berättelser och via media eller på annat sätt får ut sina berättelser, och helt plötsligt börjar dem få jättestora pengar från politiker och donatorer, och här är det en ny situation för forskningsfinansiering. Alltså någon slags slagsmål om att hitta på berättelser och att megafonera ut dem via medier. Det är ett fenomen som jag är osäker på om statsvetenskapen överhuvudtaget har beskrivit”*.

Även Busk kände igen detta och tyckte sig se en sådan utveckling. (Busk 2014, intervju)

Utifrån detta reflekterar jag kring om det kan vara rimligt att ”medialisering” har haft tre typer av effekter för forskning om risker och hot. 1. Det är lättare att få ut information om hot och risker. 2. Media har blivit en plattform där kampen om resurser, som beskrivits ovan, alltmer förs. 3. Som en del av kampen om resurser i media, har forskarvärlden på något sätt börjat anpassa sina upptäckter efter medielogik, för att på så sätt nå ut. 2 och 3 har betydelse för kampen om hotbilder, eftersom ett steg i ”sällningsprocessen” i så fall kommer vara att de hotbilder som inte är tillräckligt medieanpassade i formuleringen lider större risk att sällas bort och inte få genomslag.

8 Referensförteckning

Primära källor

Pressinbjudan, 2002-04-23

Sändning från presskonferensen, 2002-04-24

Intervjuer

Atterstam, Inger. Telefonintervju 2014-05-07

Busk, Leif. Telefonintervju 2014-05-15

Steineck, Gunnar. Telefonintervju 2014-05-13

Thörnqvist, Margareta. Telefonintervju 2014-05-08

Sekundära källor

Böcker

Buzan, Barry, Ole Waever, Jaap de Wilde, 1998. *Security: a new framework for analysis*. Boulder: Lynne Rienner

Eriksson, Johan, 2004. *Kampen om hotbilden: rutin och drama i svensk säkerhetspolitik*. Stockholm: Santérus

Eriksson, Johan, 2001. *Hotbildernas politik*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet

Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Lena Wängnerud, 2012.

Metodpraktikan. Upplaga 4:1. Stockholm: Norstedts Juridik.

Ghersetti, Marina, 2000. *Sensationella berättelser*. Kungälv: Livréna Grafiska AB

Strömbäck, Jesper, 2000. *Makt och medier: En bok om samspelet mellan*

medborgarna, medierna och de politiska makthavarna. Lund: Studentlitteratur

Kingdon, John W, 2003. *Agendas, alternatives and public policies*. Upplaga 2.

New York: Longman

Mintz, Alex & Karl DeRouen Jr, 2010. *Understanding foreign policy decision*

making. New York; Cambridge: Cambridge University Press

Ghersetti, Marina, 2000. *Sensationella berättelser*. Kungälv: Livréna Grafiska AB

Strömbäck, Jesper, 2000. *Makt och medier: En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur

Tidskriftsartiklar

E Löfstedt, Ragnar, 2003. "Science Communication and the Swedish Acrylamide "Alarm", *Journal of Health Communication: International Perspectives* 8:5, 407-432

Eriksson, Johan & Erik Noreen, 2006. "Hotbilds-entreprenörens verktygslåda", *Krisberedskapsmyndighetens temaserie nr 6*

Eriksson, Johan & Erik Noreen, 2002. "Setting the agenda of threats: an explanatory model"

Avhandlingar

Hedlund, Maria, 2007. "Demokratiska genvägar – expertinflytande I den svenska lagstiftningsprocessen om medicinsk genteknik". Lunds universitet

Tidningsartiklar

- 1' Anderfelt, Lena. "Är maten farlig ska den bort". Aftonbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-24 [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=057349200204245593661&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-12
- 2' Anderfelt, Lena. "Storlarm om giftet – sen då?". Aftonbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-25. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=057349200204255598410&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-20
- 1' Atterstam, Inger. "Cancerlarm bryter mot etiska regler". Svenska Dagbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-25. [Elektronisk]] http://www.svd.se/nyheter/inrikes/cancerlarm-bryter-mot-etiska-regler_50896.svd Hämtdatum: 2014-05-02
- 2' Atterstam, Inger. "Kritiska kolleger dömer ut rönen som överdrivna". Svenska Dagbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-25. [Elektronisk] http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kritiska-kolleger-domer-ut-ronen-som-overdrivna_50894.svd Hämtdatum: 2014-04-28
- 3' Atterstam, Inger. "Kris för Livsmedelsverket. Svenska Dagbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-28. <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=050803200204285604951&serviceId=2> Hämtdatum; 2014-05-05

- Atterstam, Inger. "Akrylamid ger inte cancer". Svenska Dagbladet. Nyhetsartikel. 2003-01-23. [Elektronisk] http://www.svd.se/nyheter/inrikes/akrylamid-ger-inte-cancer_79171.svd Hämtdatum: 2014-05-05
- Bojs, Karin. "Den farliga maten: hur man får fart på rykten utan fakta". Dagens Nyheter. Nyhetsartikel. 2002-04-25. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=05091520020425A3035C80BEED9A997CF775E6E00A962B&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-05
- Granath, Claus. "Cancerämne i vanlig potatis". Sydsvenskan. Nyhetsartikel. 2002-04-24. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=05085920020424C9D88A47608F2600E49D69C83624002F&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-04-29
- Granstrand, Lasse. "Ett år efter akrylamidlarmet". Dagens Nyheter. Nyhetsartikel. 2003-05-02. [Elektronisk] <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ett-ar-efter-akrylamidlarmet%5C> Hämtdatum: 2014-04-27
- Hadenius, Stig. "Pr-kupp för att få mer bidrag". Dagens Nyheter. Nyhetsartikel. 2002-04-26. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=0509152002042669E966FAA11C02205C89F0DA95B8FAEA&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-02
- Hedlund, Ingvar. "Larmet är oseriöst". Expressen. Nyhetsartikel. 2002-04-25. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=050910200204252956598&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-15
- Hougner, Caroline. "Chipsen kan ge dig cancer". Aftonbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-24. [Elektronisk] <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10273882.ab> Hämtdatum: 2014-05-13
- Nilsson, Kerstin. "Avslöjandet chockar chipsindustrin". Aftonbladet. Nyhetsartikel. 2002-04-24. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=057349200204245593737&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-06
- Schönstedt, Tommy. "Cancergift i vanlig mat". Expressen. Nyhetsartikel. 2002-04-24. [Elektronisk] <http://ret-web05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=050910200204242956420&serviceId=2> Hämtdatum: 2014-05-03

Hemsidor

Sveriges Radio. "WHO: rätt att avslöja akrylamid". 2002-04-25.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=62484>

Hämtdatum: 2014-05-07

Livsmedelsverket. 2014-01-26. <http://www.slv.se/sv/grupp1/risker-med-mat/kemiska-amnen/akrylamid/> Hämtdatum: 2014-05-04